

2024

Fundacja
Przyroda
i Człowiek

SZCZYT Y KARPAT

Szczyty Karpat obfitują w mozaikę ekosystemów z gatunkami wyspecjalizowanymi do swoistych warunków siedliskowych, m.in. do krótkiego okresu wegetacji, wysokich amplitud temperatur, zróżnicowanego nasłonecznienia oraz wilgotności, silnych wiatrów (oreofity). Sposobem ochrony gatunków i ich siedlisk jest zwykle ograniczenie presji człowieka. Część z nich, o genezie związanej z kulturowym użytkowaniem, wymaga ochrony czynnej

Oznaczenia, opisy gatunków i siedlisk: Michał Brodacki, Anna Cwener, Yuriy Kobiv, Maciej Kozak, Ciprian Claudiu Mânzu, Grzegorz Micuța, Krzysztof Pierzgalski, Bogusław Sępiot, Marceł Ślusarczyk

Autorzy fotografii: Anna Cwener, Yuriy Kobiv, Maciej Kozak, Ciprian Claudiu Mânzu, Krzysztof Pierzgalski, Marceł Ślusarczyk

Publikacja sfinansowana ze środków statutowych Fundacji Przyroda i Człowiek

© Fundacja Przyroda i Człowiek, Kostkowice 2023
Wszelkie prawa zastrzeżone

Fotografia na okładce: lepnica bezłodygowa *Silene acaulis*. Fot. Marceł Ślusarczyk

www.przyrodaiczlowiek.pl | www.ligularia.pl

Gęsiówka alpejska *Arabis alpina*, gatunek arktyczno-alpejski z rodziny kapustowatych, tworzy luźne darnie. W Karpatach jej zasięg występowania dochodzi do najwyższych szczytów. Zasiedla wilgotne wychodnie skalne i piargi, zarówno granitowe jak i wapienne. Kwitnie od wiosny do wczesnej jesieni. Wielkość liści jest zmienna, uzależniona od charakteru siedliska.
Fot. Marcei Ślusarczyk

STYCZEŃ JANUARY JANUAR							2024
TYDZIEŃ WEEK WOCHÉ	PONIEDZIAŁEK MONDAY MONTAG	WTOREK TUESDAY DIENSTAG	ŚRODA WEDNESDAY MITTWOCH	CZWARTEK THURSDAY DONNERSTAG	PIĄTEK FRIDAY FREITAG	SOBOTA SATURDAY SAMSTAG	NIEDZIELA SUNDAY SONNTAG
1	1 Nowy Rok Mieczysława, Mieszka	2 Grzegorza, Makarego	3 Danuty, Genowefy	4 Eugeniusza, Tytusa	5 Edwarda, Szymona	6 Święta Trzech Króli Kacpra, Melchiora, Baltazara	7 Juliana, Lucjana
2	8 Seweryna, Mściława	9 Marceliny, Marcjanny	10 Danuty, Wilhelma	11 Feliksa, Honoraty	12 Benedykta, Arkadiusza	13 Weroniki, Bogumila	14 Feliksa, Hilarego
3	15 Pawła, Izydora	16 Marceliego, Włodzimierza	17 Antoniego, Rosiława	18 Małgorzaty, Piotra	19 Henryka, Mariusza	20 Fabiana, Sebastiana	21 Dzień Babci Agnieszki, Jarosława
4	22 Dzień Dziadka Wincentego, Anastazego	23 Marii, Rajmunda	24 Franciszka, Felicji	25 Pawła, Miłocza	26 Pauli, Polikarpa	27 Jana, Przybysława	28 Walerego, Radomira
5	29 Franciszka, Zdzisława	30 Macieja, Martyny	31 Jana, Ludwika	1	2	3	4

Należący do rodziny astrowatych *Centaurea nervosa* jest gatunkiem wieloletnim, sporadycznie występującym na górskich łąkach, od poziomu subalpejskiego do alpejskiego. W Rumunii jest uważany za gatunek rzadki i można go znaleźć w południowej i zachodniej części Karpat. Rośnie na stromych i nasłonecznionych zboczach.
Fot. Ciprian Claudiu Mânzu

Potrostek alpejski *Chamorchis alpina*, jeden z najmniejszych storczyków. W Polsce rośnie jedynie w Tatrach Zachodnich. Kwitnie w lipcu i sierpniu, jest rośliną miododajną. Spotkać go można wyłącznie na podłożu węglanowym, w piętrach kosodrzewiny i halnym. Rośnie w płatach luźnych muraw nawapiennych, które są jednym z najbogatszych florystycznie siedlisk przyrodniczych w Karpatach.
Fot. Maciej Kozak

LUTY FEBRUARY FEBRUAR							2024
TYDZIEŃ WEEK WOCHÉ	PONIEDZIAŁEK MONDAY MONTAG	WTOREK TUESDAY DIENSTAG	ŚRODA WEDNESDAY MITTWOCH	CZWARTEK THURSDAY DONNERSTAG	PIĄTEK FRIDAY FREITAG	SOBOTA SATURDAY SAMSTAG	NIEDZIELA SUNDAY SONNTAG
5	29	30	31	1 Ignacego, Brygidy	2 Ofiarowanie Pańskie Marii, Mirosławy	3 Błażeja, Hipolita	4 Andrzeja, Weroniki
6	5 Adelajdy, Agity	6 Doroty, Bohdana	7 Ryszarda, Romualda	8 Tłusty Czwartek Jana, Hieronima	9 Apolonii, Cyryla	10 Jacka, Ewiry	11 Lucjana, Łazarza
7	12 Juliana, Benedykta	13 Ostatki Grzegorza, Katarzyny	14 Środa Popielcowa Dzień Zakochanych Walentego, Zenona	15 Józefa, Faustyny	16 Damię, Juliany	17 Juliana, Łukasza	18 Bernardę, Konstancję
8	19 Konrada, Arnolda	20 Leona, Ludmily	21 Eleonory, Feliksa	22 Marty, Małgorzaty	23 Damiana, Izabelli	24 Macieja, Bogusza	25 Cezarego, Wiktora
9	26 Aleksandra, Mirosława	27 Gabriela, Anastazji	28 Romana, Makarego	29 Oswalda, Romana	1	2	3

Łączyn brodawnik *Decticus verrucivorus*, owad prostoskrzydły z rodziny pasikonikowatych. Zasiedla południowe, suche zbocza z ciepłolubnymi murawami, między innymi w Pieninach. W ludowych przekazach można spotkać informacje o właściwościach soku trawiennego owada, likwidującego brodawki. Polska nazwa gatunkowa jest związana z tymi informacjami.
Fot. Marcelli Ślusarczyk

Jaskier lodnikowy *Ranunculus glacialis*, gatunek arktyczno-alpejski, rośnie w tundrze oraz w wysokich górach Europy. W Polsce wyłącznie w najwyższych rejonach Tatr, w piętrach halnym i turniowym, na podłożu granitowym, w płatach luźnych muraw naskalnych oraz na piargach. Kwitnie od końca czerwca do połowy sierpnia. Jest rośliną trującą. Zobaczyc go można m.in. wędrując „Orlą Percią” w rejonie Koziego Wierchu i Granatów.
Fot. Maciej Kozak

MARZEC MARCH MÄRZ							2024
TYDZIEŃ WEEK WOCHÉ	PONIEDZIAŁEK MONDAY MONTAG	WTÓREK TUESDAY DIENSTAG	ŚRODA WEDNESDAY MITTWOCH	CZWARTEK THURSDAY DONNERSTAG	PIĄTEK FRIDAY FREITAG	SOBOTA SATURDAY SAMSTAG	NIEDZIELA SUNDAY SONNTAG
9	26	27	28	29	1 Narodowy Dzień Pamięci Wyklętych Albina, Antoniego	2 Heleny, Pawła	3 Kunegundy, Maryni
10	4 Kazimierza, Łucji	5 Fryderyka, Wacława	6 Róży, Wiktora	7 Pawła, Tomasza	8 Międzynarodowy Dzień Kobiet Boży, Wincentego	9 Franciszka, Katarzyny	10 Dzień Mężczyzn Aleksandra, Cypriana
11	11 Benedykta, Konstantego	12 Bernarda, Grzegorza	13 Bożeny, Krzyszty	14 Leona, Matyldy	15 Klemensa, Ludwika	16 Izabeli, Hilarego	17 Patryka, Zbigniewa
12	18 Cyryla, Edwarda	19 Bogdana, Józefa	20 Początek astronomicznej wiosny Aleksandry, Klaudii	21 Benedykta, Lubomira	22 Bogusława, Katarzyny	23 Feliksa, Polagii	24 Niedziela Palmowa Gabriela, Marka
13	25 Ireneusza, Marii	26 Emanuela, Teodora	27 Ernesta, Lidii	28 Wielki Czwartek Anieli, Joanny	29 Wielki Piątek Eustachego, Wiktoryna	30 Wielka Sobota Amelii, Leonarda	31 Wielkanoc Babiny, Beniamina

Złotawek nieparek *Chrysochraon dispar*, erytrystyczna forma barwna owada prostoskrzydłego o szerokim spektrum występowania, z rodziny szarańczakowatych. W obrębie gatunku występuje znaczny dymorfizm płciowy. Związany jest z siedliskami wilgotnymi, np. młakami, wilgotnymi łąkami. Występuje m.in. w nieleśnych, szczytowych partiach masywu Jasła w Bieszczadach.
Fot. Marcei Ślusarczyk

Starzec karpacki *Senecio carpathicus*, rzadki gatunek karpacko-bałkański z rodziny astrowatych. Występuje na rozproszonych stanowiskach w wysokich partiach gór, na murawach alpejskich o podłożu kwaśnym. Zazwyczaj zajmuje najwyższe położenia na grzbietach i szczytach górskich. Wykazuje wzrost liczebności po zaprzestaniu wypasu na halach.
Fot. Yuriy Kobiv

KWIECIEŃ APRIL APRIL							2024
TYDZIEŃ WEEK WOCHÉ	PONIEDZIAŁEK MONDAY MONTAG	WTÓREK TUESDAY DIENSTAG	ŚRODA WEDNESDAY MITTWOCH	CZWARTEK THURSDAY DONNERSTAG	PIĄTEK FRIDAY FREITAG	SOBOTA SATURDAY SAMSTAG	NIEDZIELA SUNDAY SONNTAG
14	1 Poniedziałek Wielkanocny Prima Aprilis Gracyny, Zbigniewa	2 Franciszka, Władysława	3 Ryszarda, Jakuba	4 Wacława, Benedykta	5 Ireny, Wincentego	6 Katarzyny, Wilhelma	7 Święto Bożego Miłosierdzia Donata, Rufina
15	8 Dionizego, Januarego	9 Dymitra, Marii	10 Makarego, Michała	11 Filipa, Leona	12 Janusza, Wiktora	13 Przemysława, Marcina	14 Justyny, Waleriana
16	15 Anastazji, Bazylego	16 Benedykta, Julli	17 Roberta, Rudolfa	18 Apoloniusza, Bogusławy	19 Adolfa, Leona	20 Czesława, Agnieszki	21 Anieli, Bartosza
17	22 Międzynarodowy Dzień Ziemi Leona, Łukasza	23 Jerzego, Wojciecha	24 Aleksandra, Grzegorza	25 Marka, Jarosława	26 Marzeny, Marii	27 Zyty, Teofila	28 Ludwika, Walerii
18	29 Bogusława, Roberta	30 Mariano, Katarzyny	1	2	3	4	5

Wierzba wykrojona *Salix retusa*, rzadki, wysokogórski gatunek krzewinki z rodziny wierzbowatych (oreofit). Płożąc się po powierzchni skał, muraw, wyleżysk, tworzy gęste sploty. W Karpatach występuje do wysokości najwyższych szczytów. Wykształca złożony system korzeniowy – hamuje rozwój procesów stokowych, erozji, unieruchamiając skały, w tym piargi.
Fot. Marceł Ślusarczyk

Skalnica mchowata *Saxifraga bryoides*, roślina wysokogórska, w Polsce rosnąca w Tatrach i Karkonoszach. Jej ściśle przylegające do podłoża pędy z licznymi różyczkami liściowymi tworzą gęste darnie przypominające poduchy mchów (stąd nazwa). Taki typ wzrostu jest przystosowaniem do bardzo surowych warunków klimatycznych. Kwitnie w lipcu i sierpniu. Zasiedla wyłącznie podłoże granitowe, w płatach luźnych muraw naskalnych i na piargach, w piętrach halnym i turniowym. Fot. Maciej Kozak

MAJ MAY MAI								2024
TYDZIEŃ WEEK WOCHÉ	PONIEDZIAŁEK MONDAY MONTAG	WTOREK TUESDAY DIENSTAG	ŚRODA WEDNESDAY MITTWOCH	CZWARTEK THURSDAY DONNERSTAG	PIĄTEK FRIDAY FREITAG	SOBOTA SATURDAY SAMSTAG	NIEDZIELA SUNDAY SONNTAG	
18	29	30	1 Święto Pracy Filipa, Jakuba	2 Dzień Flagi RP Zygmunta, Anatola	3 Święto Konstytucji 3 Maja Marii, Antoniny	4 Moniki, Floriana	5 Iwony, Waldemara	
19	6 Filipa, Jakuba	7 Gizeli, Ludmily	8 Stanisława, Wiktora	9 Karoliny, Grzegorza	10 Izydora, Antoniego	11 Franciszka, Ignacego	12 Wniebowstąpienie Pankracego, Domiceli	
20	13 Serwacego, Głorii	14 Bonifacego, Dobiesława	15 Zofii, Nudzeli	16 Andrzeja, Małgorzaty	17 Brunona, Weroniki	18 Eryka, Feliksa	19 Zielone Świątki Iwony, Piotra	
21	20 Bazylego, Bernarda	21 Wiktora, Tymoteusza	22 Heleny, Wiesława	23 Iwony, Dezideriusza	24 Joanny, Zuzanny	25 Grzegorza, Borysława	26 Dzień Matki Filipa, Pauliny	
22	27 Jana, Augustyna	28 Jaromira, Justyny	29 Magdaleny, Urzulli	30 Boże Ciało Karola, Ferdynanda	31 Anieli, Petroneli	1	2	

Goryczka krótkołodygowa *Gentiana clusii*, w Polsce rośnie wyłącznie w Tatrach, gdzie jest częsta. Jej kwiaty można podziwiać w maju i czerwcu. Rośnie wyłącznie na podłożu węglanowym, na luźnych murawach i na skałach wapiennych, zarówno w łatwo dostępnych dolinkach reglowych (często tuż przy szlaku), jak i w piętrze alpejskim. W czasie złej pogody owadopylne kwiaty ciasno zwijają się, czekając na bardziej sprzyjające warunki. Fot. Maciej Kozak

Groszek wschodniokarpacki *Lathyrus laevigatus*, bylina z rodziny bobowatych, osiągająca 60 cm wysokości. Ma zdolność wyrzucania nasion na pewną odległość dzięki gwałtownemu skręcaniu się łupin strąka. Rośnie w lasach liściastych lub zaroślach, na glebach żyznych. Preferuje miejsca półcieniste lub umiarkowanie nasłonecznione. Najliczniejsze populacje znajdują się w Bieszczadach (m.in. ziołorośla na połoninach).
Fot. Krzysztof Pierzgański

CZERWIEC JUNE JUNI							2024
TYDZIEŃ WEEK WOCHÉ	PONIEDZIAŁEK MONDAY MONTAG	WTOREK TUESDAY DIENSTAG	ŚRODA WEDNESDAY MITTWOCH	CZWARTEK THURSDAY DONNERSTAG	PIĄTEK FRIDAY FREITAG	SOBOTA SATURDAY SAMSTAG	NIEDZIELA SUNDAY SONNTAG
22	27	28	29	30	31	1 Międzynarodowy Dzień Dziecka Jakuba, Konrada	2 Erazma, Marianny
23	3 Tamary, Leszka	4 Karola, Franciszka	5 Walerii, Bonifacego	6 Pauliny, Norberta	7 Wiesława, Roberta	8 Maderla, Severyna	9 Pelagii, Felicjana
24	10 Małgorzaty, Bogumiła	11 Barnaby, Feliksa	12 Jana, Onufrego	13 Antoniego, Lucjana	14 Elżby, Waleriana	15 Jolanty, Wita	16 Aliny, Anety
25	17 Laury, Alberta	18 Elżbiety, Marka	19 Gerwazego, Protazego	20 Początek astronomicznego lata Bogny, Florentyny	21 Alicji, Alojzego	22 Pauliny, Tomasa	23 Dzień Ojca Wandy, Zenona
26	24 Jana, Danuty	25 Łucji, Doroty	26 Jana, Pawła	27 Władysława, Marii	28 Ireneusza, Leona	29 Piotra, Pawła	30 Emilii, Lucyny

Siwerniak (świergotek górski) *Anthus spinoletta* w szacie letniej, gatunek z rodziny pliszkowatych. Zasiedla tereny otwarte ponad granicą lasu, będąc jedynym świergotkiem na tych wysokościach. Śpiewa podczas lotu. Zimą przemieszcza się niżej – na torfowiska, podmokłe łąki, ujścia rzek. Większość populacji odlatuje na południe. Surowe warunki sprawiają, że część lęgów przepada. Poza okresem lęgowym tworzy stada. Poluje na bezkręgowce, zjada także nasiona roślin.
Fot. Marcei Ślusarczyk

Goryczka kropkowana *Gentiana punctata*, gatunek z rodziny goryczkowatych. Zasiedla murawy, wyleżyska w piętrze alpejskim i subalpejskim, o kwaśnym lub obojętnym charakterze. Posiada właściwości lecznicze – substancje zawarte w roślinie łagodzą zaburzenia układu pokarmowego. W przeszłości z korzenia rośliny pozyskiwano żółty, naturalny barwnik do tkanin.
Fot. Marceli Ślusarczyk

LIPIEC JULY JULI							2024
TYDZIEŃ WEEK WOCHÉ	PONIEDZIAŁEK MONDAY MONTAG	WTÓREK TUESDAY DIENSTAG	ŚRODA WEDNESDAY MITTWOCH	CZWARTEK THURSDAY DONNERSTAG	PIĄTEK FRIDAY FREITAG	SOBOTA SATURDAY SAMSTAG	NIEDZIELA SUNDAY SONNTAG
27	1 Halina, Mariana	2 Jagody, Urszula	3 Aneta, Jasna	4 Małwina, Elżbieta	5 Karolina, Sławomir	6 Lucja, Dominika	7 Cynia, Mateusz
28	8 Adrianna, Elżbieta	9 Weronika, Zuzanna	10 Aneta, Filipa	11 Oliwia, Benedykta	12 Anna, Brunona	13 Małgorzata, Ernesta	14 Bonawentura, Izabela
29	15 Henryka, Włodzisława	16 Maria, Eustachego	17 Aneta, Bogdana	18 Kamila, Szymona	19 Wincentego, Marcina	20 Czesława, Hieronima	21 Daniela, Wawrzynca
30	22 Maria, Magdalena	23 Bogna, Apolinarego	24 Kinga, Krystyna	25 Krzysztofa, Jakuba	26 Anna, Gracyna	27 Julia, Natalia	28 Wiktor, Innocenty
31	29 Marcin, Olaf	30 Ludmiła, Julia	31 Ignacego, Heleny	1	2	3	4

Bartsja alpejska *Bartsia alpina*, gatunek z rodziny zarzawowatych. Jest półpaszytem, pobiera z korzeni innych roślin wodę i substancje mineralne. W Karpatach występuje do wysokości najwyższych szczytów. Zasadza wilgotne wychodnie skalne, murawy i górskie łąki – hale o węglanowym lub kwaśnym charakterze. Kwitnie przez całe lato, tworząc na murawach charakterystyczny barwny aspekt.
Fot. Marceli Ślusarczyk

Sasanka alpejska *Pulsatilla alba*, rośnie w Tatrach, na Babiej Górze i w Karkonoszach. Liczne, długie włoski chronią ją przed trudnymi warunkami klimatycznymi. Piękne, białe kwiaty spotkać można w maju i czerwcu, potem widoczne są już tylko niemniej efektowne „czupryniki” owocostanów. Występuje na podłożu granitowym, w piętrach kosodrzewiny i halnym. Ze względu na efektowny wygląd, odmiany tego gatunku są często uprawiane w ogródkach skalnych.
Fot. Maciej Kozak

SIERPIEŃ AUGUST AUGUST							2024
TYDZIEŃ WEEK WOCHE	PONIEDZIAŁEK MONDAY MONTAG	WTOREK TUESDAY DIENSTAG	ŚRODA WEDNESDAY MITTWOCH	CZWARTEK THURSDAY DONNERSTAG	PIĄTEK FRIDAY FREITAG	SOBOTA SATURDAY SAMSTAG	NIEDZIELA SUNDAY SONNTAG
31	29	30	31	1 Dzień Pamięci Powstania Warszawskiego Alfonso, Nodii	2 Kariny, Gustawa	3 Lidii, Nikodema	4 Dominika, Protasiego
32	5 Marii, Stanisławy	6 Jakuba, Savi	7 Doroty, Kojetana	8 Dominika, Cypriana	9 Romana, Romualda	10 Wawrzyńca, Bogłana	11 Zuzanny, Włodzimierza
33	12 Klary, Lecha	13 Diany, Hipolita	14 Alfreda, Euzobiusza	15 Święto Wojska Polskiego, Wołchowzięcie NMP	16 Joachima, Rocha	17 Jacka, Mirona	18 Heleny, Bronisławy
34	19 Juliana, Juliusza	20 Bernarda, Sobiesława	21 Joanny, Franciszki	22 Cezarego, Hipolita	23 Filipa, Apolinarego	24 Jerzego, Bartomeja	25 Ludwika, Luizy
35	26 Marii, Konstantego	27 Moniki, Józefa	28 Augustyna, Patrycji	29 Sabiny, Jana	30 Róży, Szczęsnego	31 Dzień Solidarności i Wolności Bohdara, Rajmunda	1

Kozica tatrzańska *Rupicapra rupicapra tatrica*, gatunek z rodziny wołowatych. Zasiedla szczyty Tatr, schodząc poniżej granicy lasu jedynie sporadycznie – zimą. Odżywia się roślinami, w tym pędami jarzębu pospolitego. Presja myśliwska na kozice stała się przyczyną uchwalenia w dniu 5.10.1868 r. pierwszej na świecie ustawy o ochronie zwierząt (*Ustawa względem zakazu łapania i sprzedawania zwierząt alpejskich właściwych Tatom, świstaka i dzikich kóz, uchwalona w Sejmie Galicyjskim we Lwowie*). Fot. Marcelli Ślusarczyk

Rojnik karpacki *Sempervivum carpathicum*, ogólnokarpacki gatunek endemiczny z rodziny gruboszowatych. Zasiedla otwarte, bezwapienne, kamieniste stanowiska powyżej górnej granicy lasu. Sukulent, mięsiste różyczki liściowe tworzą gęste, niskie poduszki przystosowane do surowego klimatu górskiego. Liczna jego populacja występuje w Czarnohorze. Fot. Yuriy Kobiv

WRZESIEŃ SEPTEMBER SEPTEMBER								2024
TYDZIEŃ WEEK WOCHE	PONIEDZIAŁEK MONDAY MONTAG	WTOREK TUESDAY DIENSTAG	ŚRODA WEDNESDAY MITTWOCH	CZWARTEK THURSDAY DONNERSTAG	PIĄTEK FRIDAY FREITAG	SOBOTA SATURDAY SAMSTAG	NIEDZIELA SUNDAY SONNTAG	
35	26	27	28	29	30	31	1	Bronisława, Kziesio
36	2 Stefana, Juliana	3 Izabell, Szymona	4 Rozalii, Liliany	5 Doroty, Wawrzyńca	6 Beaty, Eugeniusza	7 Reginy, Melchiora	8	Marli, Radostawa
37	9 Piotra, Sergiusza	10 Łukasza, Mikołaja	11 Jacka, Piotra	12 Marli, Gwidona	13 Filipa, Eugenii	14 Roksany, Bernarda	15	Albina, Nikodema
38	16 Edyty, Kornela	17 Justyny, Franciszka	18 Ireny, Józefa	19 Januarego, Konstancji	20 Eustachego, Filipiny	21 Hipolita, Mateusza	22	Początek astronomicznej jesieni Tomasza, Maurycego
39	23 Tekli, Bogusława	24 Gerarda, Teodora	25 Aurelii, Władysława	26 Justyny, Cypriana	27 Damiana, Mirabeli	28 Marka, Wacława	29	Michała, Michałiny
40	30 Dzień Chłopaka Zofii, Hieronima	1	2	3	4	5	6	

Ożanka górską *Teucrium montanum*, gatunek z rodziny jasnotowatych. Niewielka krzewinka, częściowo drewniejąca. Zasiedla ciepłolubne murawy, szczeliny skalne. Płożąc się po powierzchni skał, tworzy gęste sploty. Posiada właściwości lecznicze: przeciwzapalne, przeciwdrobnoustrojowe, wykorzystywana w leczeniu układu pokarmowego, oddechowego i moczowego. Fot. Marcelli Ślusarczyk

Pszonak pieniński *Erysimum pienicum*, rzadki gatunek z rodziny kapustowatych, endemit Pienin. Jedno z jego stanowisk znajduje się w Wąwozie Homole w Małych Pieninach. Zasiedla murawy kserotermiczne na skałach węglanowych. Zagrożeniem dla pszonaka jest zanik tradycyjnego użytkowania pasterskiego, prowadzący do zarastania i zacieniania jego siedlisk.
Fot. Marceli Ślusarczyk

PAŹDZIERNIK | OCTOBER | OKTOBER

2024

TYDZIEŃ WEEK WOCHÉ	PONIEDZIAŁEK MONDAY MONTAG	WTÓREK TUESDAY DIENSTAG	ŚRODA WEDNESDAY MITTWOCH	CZWARTEK THURSDAY DONNERSTAG	PIĄTEK FRIDAY FREITAG	SOBOTA SATURDAY SAMSTAG	NIEDZIELA SUNDAY SONNTAG
40	30	1 Danuty, Remigiusza	2 Teofila, Dionizego	3 Teresy, Gerarda	4 Franciszka, Rozalii	5 Apollinarego, Piochyła	6 Artura, Brunona
41	7 Marii, Marka	8 Pelagii, Brygidy	9 Bogdana, Dionizego	10 Pauliny, Franciszka	11 Aldony, Emile	12 Eustachego, Maksymiliana	13 Edwarda, Teofila
42	14 Dzień Edukacji Narodowej Bernarda, Donirika	15 Teresy, Jadwigi	16 Gawła, Ambrożego	17 Małgorzaty, Lucyny	18 Łukasza, Juliana	19 Piotra, Ziemowita	20 Izany, Kleopatry
43	21 Urszuli, Hilarego	22 Filipa, Korduli	23 Teodora, Seweryna	24 Rafala, Marcina	25 Kryspina, Ingi	26 Lucjana, Ewarysta	27 Sabiny, Wincentego
44	28 Tadeusza, Szymona	29 Euzebil, Wioletty	30 Edmunda, Przemysława	31 Urbana, Saturnina	1	2	3

Dzwonek alpejski *Campanula alpina*. W Polsce występuje jedynie w Tatrach. Jest gatunkiem typowo górskim, rośnie powyżej górnej granicy lasu, najczęściej na podłożu bezwapiennym. Dorasta do 20 cm i jest charakterystycznie wewnętrznie owłosiony, co sprawia, że łatwo odróżnić go od innych gatunków dzwonków. Kwitnie w lipcu i w sierpniu, koronę ma dużą, do 2,5 cm długości, niebieskofioletową. Spotkać można także formy albinotyczne o białych kwiatach.
Fot. Anna Cwener

Fundacja
Przyroda
i Człowiek

www.przyrodaiczlowiek.pl
www.ligularia.pl

Orlik czerniejący *Aquilegia nigricans*, gatunek należący do rodziny jaskrowatych. W Karpatach występuje w Rumunii i w Ukrainie (na zdjęciu w masywie Czarnohory). Gatunek wapieniolubny, rośnie głównie w piętrze subalpejskim i alpejskim, na skałkach i upłazach skalnych. Ze względu na okazałe kwiaty, posiada walory ozdobne, jest rośliną trującą.
Fot. Yuriy Kobiv

LISTOPAD NOVEMBER NOVEMBER							2024
TYDZIEŃ WEEK WOCHÉ	PONIEDZIAŁEK MONDAY MONTAG	WTOREK TUESDAY DIENSTAG	ŚRODA WEDNESDAY MITTWOCH	CZWARTEK THURSDAY DONNERSTAG	PIĄTEK FRIDAY FREITAG	SOBOTA SATURDAY SAMSTAG	NIEDZIELA SUNDAY SONNTAG
44	28	29	30	31	1 Wszystkich Świętych Konradyna, Seweryna	2 Dzień Zaduszy Bogdana, Tobiasza	3 Sylwii, Huberta
45	4 Karola, Olgierda	5 Elżbiety, Sławomira	6 Feliksa, Leonarda	7 Antoniego, Ernesta	8 Wiktora, Bogdana	9 Genowefy, Ursyna	10 Leona, Leny
46	11 Narodowe Święto Niepodległości Marcina, Bartłomieja	12 Renaty, Witolda	13 Stanisława, Benedykta	14 Serafina, Agaty	15 Alberta, Leopolda	16 Gertrudy, Edmunda	17 Salomei, Grzegorza
47	18 Karoliny, Romana	19 Elżbiety, Seweryna	20 Anatola, Sędzimir	21 Janusza, Konrada	22 Cecylii, Marka	23 Adeli, Klemensa	24 Flory, Emmy
48	25 Katarzyny, Erazma	26 Konrada, Leonarda	27 Waleriana, Wirgiliusza	28 Zdzisława, Lesława	29 Andrzeja, Błażaja, Fryderyka	30 Andrzeja, Blanki	1

Papaver corona-sancti-stephani, należy do rodziny makowatych. Wieloletni gatunek górski, bardzo charakterystyczny ze względu na łodygę i żółte kwiaty. Jest rzadki, endemiczny dla wschodnich i południowych Karpat. Rośnie na wapiennych piargach, od poziomu subalpejskiego do alpejskiego, w miejscach silnie nasłonecznionych (na zdjęciu w Górach Retezat).
Fot. Ciprian Claudiu Mânzu

Modrzyk górski *Cicerbita alpina*, gatunek z rodziny astrowatych. Zasiedla piętro subalpejskie, skraje lasu, ziołorośla, zarówno na glebach powstałych na podłożu granitowym jak i wapiennym. W tradycji spożywania dzikich roślin, w wielu regionach górskich Europy jest używany jako warzywo, np. do sałatek. Posiada właściwości lecznicze.

Fot. Marcelli Ślusarczyk

GRUDZIEŃ DECEMBER NOVEMBER							2024
TYDZIEŃ WEEK WOCHÉ	PONIEDZIAŁEK MONDAY MONTAG	WTOREK TUESDAY DIENSTAG	ŚRODA WEDNESDAY MITTWOCH	CZWARTEK THURSDAY DONNERSTAG	PIĄTEK FRIDAY FREITAG	SOBOTA SATURDAY SAMSTAG	NIEDZIELA SUNDAY SONNTAG
48	25	26	27	28	29	30	1 Natali, Eligiusza
49	2 Balbiny, Pauliny	3 Franciszka, Ksawerego	4 Barbórka Barbary, Bernarda	5 Sabiny, Krystyny	6 Mikołajki Mikołaja, Emiliana	7 Marcina, Ambrożego	8 Marii, Wierginii
50	9 Leokadii, Wiesława	10 Judyty, Julii	11 Damazego, Waldemara	12 Joanny, Dagny	13 Lucji, Otylii	14 Alfreda, Izidora	15 Celiny, Niny
51	16 Albiny, Zdzisława	17 Łukasza, Olimpii	18 Bogusława, Gracjana	19 Gabrieli, Dariusza	20 Bogumili, Dominika	21 Początek astronomicznej zimy Tomasa, Seweryna	22 Honoraty, Zenona
52	23 Sławomira, Wiktorii	24 Wigilia Bożego Narodzenia Adama, Ewy	25 Boże Narodzenie Anasztazji, Eugenii	26 Boże Narodzenie Szczepiana, Dionizego	27 Narodowy Dzień Zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego	28 Czesława, Teofilii	29 Tomasa, Dominika
1	30 Eugeniusza, Izminy	31 Sylwester Sylwestra, Melanii	1	2	3	4	5

Świstak tatrzański *Marmota marmota latirostris*, endemiczny podgatunek dużego, zagrożonego gryzonia z rodziny wiewiórkowatych. Aktywny w sezonie wegetacyjnym, zapada w sen zimowy. Zasiedla głównie otwarte tereny piętra subalpejskiego i alpejskiego do wysokości, w której gleba umożliwia wykopanie nory. Porozumiewa się charakterystycznym gwizdem, który ma głównie funkcję ostrzegania. W Tatrach zachowało się wiele nazw własnych, świadczących o występowaniu świstaków. Fot. Marcelli Ślusarczyk

